

FELJTON Nana Palinić: »Riječka kazališta« (7)

MALE SCENE I KAZALIŠTA NEPROFESIONALNIH UDRUŽENJA

Osim što su voljeli posjećivati kazališta, Riječani su često bili i akteri kazališnih predstava pa su za potrebe neprofesionalnih udruženja izgrađeni i uređeni brojni scenski prostori. Zajedno s malim varijetetskima kazalištima, kazalištima kombiniranim s kinematografom te kazalištima čija je uloga bila odgoj mladeži, u Rijeci ih je od sredine 19. do sredine 20. stoljeća zabilježeno čak dvadeset sedam.

Prve takve scene u Rijeci se javljaju u razdoblju klasicizma. Godine 1845. osnovano je Domoljubno društvo (»Società patriottica«), koje je otkupilo kuću Monaldi-Troyer na početku Korza i na njenom mjestu, prema projektu arhitekta Antonija Deseppija izgrađilo zgradu za društvo i klub (»Casinò patriottico«), koji se do tada nalazio u Gradskom (Adamićevom) kazalištu. Na prvom katu bila je velika dvorana s pozornicom koja je služila za kazališne, plesne i razne druge priredbe (danas Radio Rijeka). Dvoranu su koristila i druga društva, a Udruženje obrtnika ju je temeljito obnovilo 1877. i 1885., kad je stropne dekoracije izveo poznati riječki slikar Giovanni Fumi.

Zgradu je 1889. kupio konzorcij za potrebe Narodne čitaonice Riječke, koja je bila osnovana još 1850. i djelovala na više lokacija u Rijeci i Sušaku. Čitaonica je u ovom prostoru nastavila s djelovanjem sve do 1919. godine i D'Annunzijeve okupacije Rijeke.

Šest novih scena

U historicizmu je Rijeka dobila još šest malih scena. Riječki arhitekt Giuseppe Chierigo projektirao je 1874. stambenu zgradu za Antonia Jugu u Ulici sv. Andrije (danas Erazma Barčića 9). Na prvom katu zgrade smješteno je malo kazalište »Teatro (Sala) Jugo«, s parterom, povišenom pozornicom, sobama glumaca te društvenim prostorijama amaterskog udruženja. Godine 1883., nešto sjevernije u istoj ulici, G. Chierigo, Pietro Culotti i Nicolo Giacich podigli su, također prema projektu Chieriga, jednokatnu građevinu s dvoranom na katu, nazvanom »Sala Armonia«, u kojoj su se održavali plesovi i manje kazališne predstave.

Najveće kazalište ovog razdoblja, »Filodrammatica«, izgrađilo je Filharmonijsko dramsko udruženje 1890., nakon što je otkupljena kuća Struppi u Gubernijalnoj ulici (danas Korzo 28). Maksimalno je iskorištena uska i nepravilna parcela i izgrađena reprezentativna palača amaterskog glazbenog udruženja koje je prvom više od šezdeset članova. Na prvom katu je u stilu rokokoa uređena kazališna dvorana s parterom, malim balkonom i pozornicom trapeznog tlocrta.

La Bilancia je pred otvorenje objavila: »U zadnja dva dana skinute su skele s fasade i sada se ona ukazala u svoj svojoj ljepoti, a prolaznici promatraju novi ukras grada. Projekt je

Od sredine 19. do sredine 20.

stoljeća u Rijeci je izgrađeno, adaptirano i otvoreno čak 27 manjih kazališta, ponekad kombiniranih s kinematografom, varijeteta i izvedbenih scenskih prostora

rad inženjera Giacomina Zammatia, koji doprinosi njegovoj slavi. Stil je kraj XVII. stoljeća (seicenta). Bogata je stupovima, karijetidama, maskama i ukrasima, radovima izvedenim od gospodina Ludovika Strichiusa iz Beča, kojima se može dičiti. Iznad vijenca slikar Giovanni Fumi oslikao je na zlatnoj podlozi 7 slika s amblesima analognim namjeni s kojom je izgrađena zgrada. Pročelje je harmonično, snažno i graciozno.

Slično je bila koncipirana i Trsataska čitaonica, izgrađena 1897. prema projektu arhitekta Mate Glavana. Kazališna dvorana s parterom, prostranom pozornicom i malim balkonom smještena je u visokom prizemlju (prvom katu gledajući s juga). Unutrašnjost dvorane neobičajene visine dekorirao je talijanski slikar Marco Antonini, prethodno angažiran na uređenju rezidencije Laval Nugenta na Trsatu.

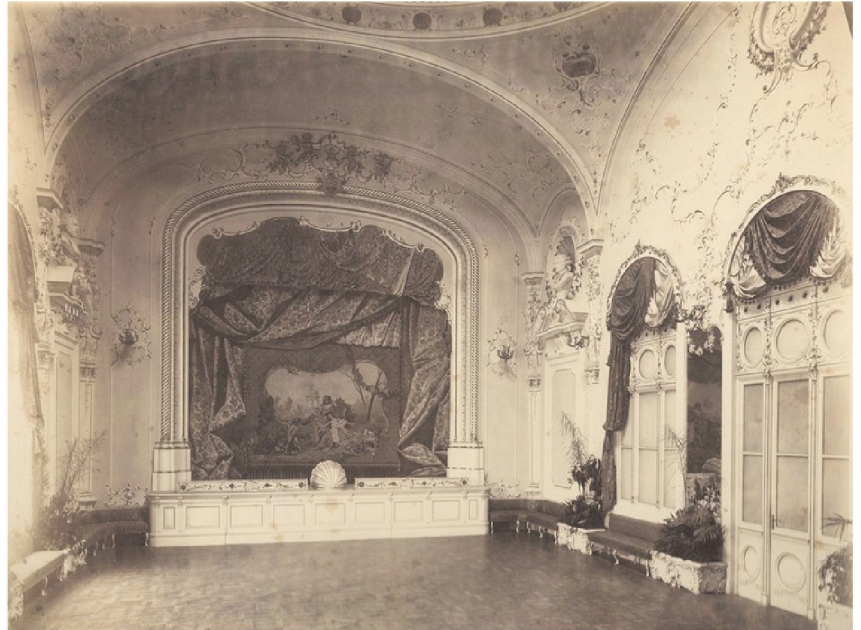
Tri godine kasnije sušački posjednik Petar Marač dogradio je, uz svoj Hotel Sušak na početku Tvorničke ulice, kazališnu dvoranu u kojoj će se sljedećih desetljeća odvijati gotovo sav kulturni, zabavni i mondeni život Sušaka (kasnije kino Jadran). Dekoraciju dvorane izveo je G. Fumi sa suradnikom Antoniom Crespijem. Iste godine, na inicijativu učitelja Frana Rubeshe, na Zametu je osnovano Pjevačko i tamburaško društvo »Sloga«, koje je već sljedeće godine podiglo vlastiti dom s pozornicom (kasnije kino Sloga).

Kina-kazališta su preživjela U secesijskom razdoblju Rijeka je postala bogatija za još osam malih scena različite tipologije. Otvorena su četiri kina-kazališta u kojima se, ovisno o interesu publike ili trenutnom zakupcu, izmjenjivao kazališni i kinematografski program. Slikar A. Crespi adaptirao je 1908. prizemlje kuće Ossoinack na Korzu Deak (Krešimirova 16) za »Teatro Cine Parigi«. Dvije godine kasnije otkupljen je prvi kat i dvorani priključen potkovičasti balkon, a 1920. pregrađen je dio partera za pozornicu. Od tada se prostor redovito koristio i za kazališne predstave, sve do poslijeratnog razdoblja, kad je tu uređeno kino Viševica.

Braća Luigi Secondo i Natale Cusar otvorila su 1911. u Via del Fosso (Starčevićeva 4) kino-kazalište »Argentina« koje je nekoliko puta rekonstruirano i proširivano i između 1915. i 1928. djelovalo uglavnom kao kazalište (kasnije kino Garibaldi). Iste godine u prizemlju kuće Grini na Brajdi je uređen nešto skromniji »Salon Margherita« (danas Viktorija), a 1912. u blizini je otvoren i »Teatro Apollo«, s predvorjem, parterom, balkonom i pozornicom (danas Gradsko kazalište lutaka).

Na Kalvariji je po projektu riječkog arhitekta Giovannija Rubinicha stolarska radionica Antoniette ud. Battistin(i) 1910. pretvorena u manje kazalište, nazvano »Teatro Thalia« (danas KUC Kalvarija). Kazalište je imalo parter te prostranu galeriju i povišenu pozornicu drvene konstrukcije. Moglo je primiti 350 gledatelja u parteru i 60 na galeriji. Uz zgradu kazališta izgrađena je i kuglana s restoranom, a prostrana terasa s pogledom na Sušak i Rječinu često je služila za plesne priredbe.

Iste godine je u sklopu Salezijan-

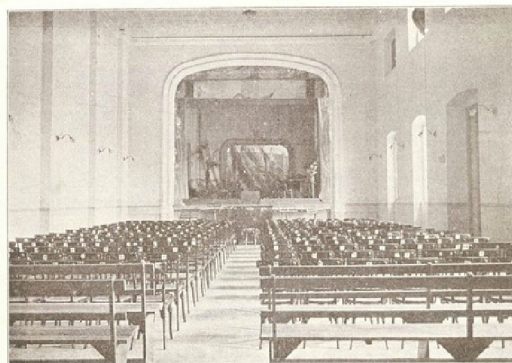

Filodrammatica, pogled prema pozornici

TEATRO THALIA

Salita del Calvario

Proprietaria: ANTONIA Va. BATTESINI.

Drammi • Commedie • Operette • Balli • Spettacoli di Società.

Magnifico ambiente • Ventilazione perfetta.

Teatro Thalia na Kalvariji (danas KUC Kalvarija, sjedište RI Teatra)

Kazalište u sklopu Tvornice duhana – Teatrino u »Benciću«

skog samostana na Podmurvicama, prema projektu Uga Pagana, uz postojeću školu dograđena dvorana u kojoj je omladinsko kazalište »Oratorio Salesiano Don Bosco« izvodilo predstave religioznog sadržaja, komedije, igrokaze i recitacije. Giovanni Maria Curet 1925. uz postojeću je projektirao novu, veću

kazališnu dvoranu. Pred Prvi svjetski rat uređene su kazališne dvorane i u Ubožnici braće Branchetta (danas Medicinski fakultet) i Milosrdnom dječjem prihvatilištu na Školjiću (danas »Ex Bernardi«).

Zanimljivo je da je u kratkom međuratnom razdoblju u Rijeci otvoren najveći broj malih scena, njih čak

dvanaest, a većina je kombinirala i kinematografsku funkciju. U prizemlju bivše Gradske vijećnice na Koblarovom trgu od 1909. je djelovao kinematograf, koji je 1921. pretvoren u malo kazalište »Teatro varietè Romano«. Između 1924. i 1927. nekadašnja tiskara Miriam, koja se nalazila u dvorišnom dijelu zgrade uz Kapucinsku crkvu i samostan, pretvorena je u kazalište nazvano »Teatrino Cappuccini« (danas Art kino Croatia).

Iza Starog grada, u suterenu uglovnice Kučić 1931. je uređen Rejnjski društveni dom Sv. Vid, s dvoranom i pozornicom (I. Grohova 2). Na Zametu je 1934. izgrađen Sokolski dom s velikom dvoranom i pozornicom, a 1935. podignuta je zgrada Rejnjskog društvenog doma Kozala, s kazališnom dvoranom u visokom prizemlju.

U sklopu poduzeća

Posebna pojava ovog doba bila su kazališta u sklopu društvenih domova (»dopolavora«) velikih riječkih poduzeća, u kojima su uglavnom nastupala njihova amaterska udruženja.

Prvo takvo kazalište uređeno je 1927. u Željezničkom skladištu 33, u sklopu društvenog doma Državnih željeznica. Obljubna tvornica duhana unutar svog kompleksa na Brajdi imala je dva takva prostora – jedan je 1928. uređen na prvom katu bivšeg pogona voštanog papira u Manzonijevoj ulici, a drugi, zvan »Teatrino« 1930. u bivšoj pogonskoj zgradi iza upravne (Krešimirova 28).

Godina 1937. bila je najplodnija po broju otvorenih malih scena. U Industrijskoj ulici otvorena su čak tri kina-kazališta, jedno u društvenom domu Rafinerije R.O.M.S.A.; drugo u sklopu Tvornice torpeda Whitehead & Co. i treće u društvenom domu Brodograđilišta »Cantieri Navali del Quarnero«.

Na Sušaku je iste godine na početku Lujzinske ceste, po projektu Borena Emilija, adaptirana dvorišna zgrada Marije i Franja Banića za »Kino Luxor«, koje je kao kinematograf »Tuhobić« djelovalo i u poslijeratnom razdoblju, da bi pedesetih godina prostor bio preuređen za Amatersko kazalište »Viktor Car Emin«.

U sljedećem broju Mediterana: »Hrvatski kulturni dom na Sušaku«